

транспортних коридорів через територію України (що підвищить можливість отримання державою світової транспортної ренти); модернізація української енергетики.

Україна має ряд порівняльних конкурентних переваг, до яких можна віднести: дешевизну, високу освіченість та високу кваліфікованість робочої сили; наявність серйозних наукових заділів та готових розробок щодо ряду напрямків НТП; значні об'єми вільних виробничих потужностей; наявність унікальних передових розробок в ряді галузей виробництва. Це, перш за все, ракетно-космічна галузь, літако-, судно- і моторобудування, електрозварювання, біотехнології, виробництво військової техніки, зокрема танків і бронетранспортерів, атомне виробництво тощо. Проте реалізації цих переваг заважають: практична відсутність фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту та раціоналізації структури імпорту; жорсткий протекціонізм Заходу; зосередження основної маси конкурентоспроможних високих технологій у ВПК; відстала організація виробництва, а також його низька ефективність та дуже високі питомі матеріальні витрати тощо.

На нашу думку, динамічний розвиток української економіки пов'язаний в першу чергу із реалізацією динамічних конкурентних переваг, втілених у високих технологіях. Розширення виробництва наукомісткої продукції, яка відповідає вимогам світового ринку, перш за все стимулювало б відповідні технологічні зрушення в суміжних виробництвах, їх технологічну та організаційну модернізацію, стали б рушіями прогресивних структурно-технологічних зрушень та підвищення ефективності української економіки, а також сприяли б інтеграції України у глобальний світ. Це найбільш імовірно у співдружності з країнами СНД, оскільки вони мають єдині наукові школи, технологічні підходи, що важливо при розробці сучасних технологій, їх пов'язують традиційні тісні економічні зв'язки. Що стосується країн Заходу, то Україна цікавить їх, по великому рахунку, лише у якості джерела дешевих ресурсів та ринку збуту їх товарів. Розвиненим державам вигідніше вбачати в Україні сировинний придаток, аніж високотехнологічну державу, про що свідчить хоча б структура прямих іноземних інвестицій, найбільшу питому вагу в якій займають вклади в харчову промисловість (14,8 %) та внутрішню торгівлю (17,6 %) [4:82].

Отже, тільки впроваджуючи інноваційну модель розвитку, яка має ґрунтуватися на названих пріоритетах науково-технічної та інноваційної політики, Україна зможе подолати диспропорції в структурі народного господарства, модернізувати економіку та стати на шлях динамічного економічного та соціального прогресу, що сприятиме високим темпам економічного піднесення та зростанню добробуту населення. Тим більше, що наша держава має високий виробничий та інтелектуальний потенціал, певні здобутки світового рівня в ряді галузей промисловості, у фундаментальній та галузевій науці. Держава повинна відігравати в цьому процесі, на нашу думку, провідну роль.

Література

1. Филипенко А. Нас выталкивают на периферию. //Голос Украины, 6 мая 1994г. 2.Економіка знань та її перспективи для України /НАН України. Інститут економічного прогнозування.-К., 2004. 3.Лукинов И., Мельник В. Перспективы экономического роста в Украине и проблемы инноваций.// Общество и экономика. - 2001.- №9. 4.Статистичні таблиці з послання Президента України Верховній Раді України "Про внутрішнє і зовнішнє становище в Україні у 2003 році"//Економіст.-2004.-№7. 5.Звернення Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році"//Економіст.-2004.-№3. 6.Проблеми економіки переходного общества./Отв ред.: В.М.Геєц, Д.С.Львов. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2004. 7.Гусев В.О. Инновационная деятельность в Украине у світових координатах розвитку. //Статистика України. – 2003.- №3.

Анотація

Обґрунтовується висновок, що тільки ретельний вибір пріоритетів науково-технічної та інноваційної політики та активне впровадження на їх основі інноваційної моделі розвитку зможе стати рушієм прогресивних структурно-технологічних зрушень та підвищення ефективності української економіки.

Annotation

Conclusion proves, that only careful selection of scientific and technological priorities choice of innovative policy and based on it active implementation of innovative model of development can become a moving power of structure and technological programme changes and cause the rise in Ukrainian economy

УДК 330.341.1

Петро Микитюк

ПЕРЕПОНИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Для вітчизняної економіки саме інновації та інноваційний розвиток є тією рушійною силою, що спроможна забезпечити економічну незалежність України і подолання розриву з розвиненими державами за принципом «обганяти не доганяючи». Тобто, не йдучи шляхом, який інші вже пройшли, здобувши при цьому міцні позиції на світовому ринку, а йти, безсумнівно, у руслі світового розвитку, але своїм шляхом, вишукуючи і реалізуючи свої потенційні переваги, займаючи провідні позиції в тих сферах діяльності, де для цього є умови.

На шляху інноваційного розвитку вітчизняної економіки існує чимало перепон, які потребують серйозної уваги на дослідження даної проблеми.

З даною проблемою пов'язали свої праці і зробили певний внесок в теоретичну науку про інновацію такі вчені як Гриньов В.Ф., Кириченко О.А., Ілюшенко С.М. та інші. Наприклад, разом з німецькими та іншими колегами обґрунтовано теоретичні положення трансформації наукових систем в країнах з перехідною економікою, визначено теоретичні засади формування науково-технологічної та інноваційної політики в таких країнах. Видано чимало монографій з цих питань, у тому числі спільно з німецькими, російськими, білоруськими та іншими зарубіжними фахівцями.

Розроблено чимало рекомендацій, як вирішувати накопичені проблеми, враховуючи стан і особливості розвитку вітчизняної науки і економіки. Вченим належить ініціатива у створенні необхідної законодавчої бази. Наприклад, тільки за останні три-чотири місяці було підготовлено проекти двох важливих законів: про інноваційні пріоритети, який вже прийнято Верховною Радою, та про підготовку та атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів. Розроблено чимало проектів створення сучасних інноваційних структур. На жаль, в практиці управління вони або ігноруються, або використовуються частково і несистемно, що, безумовно, не приводить до позитивних результатів.

Найсерйознішою перепорою є, безумовно, сучасна структура економіки, в якій здавна превалюють добувні та сировинні галузі. Відомо, що вплив інноваційного фактора на економічну ефективність цих галузей набагато менший ніж на ефективність галузей з високим рівнем обробки. В умовах невідної для країни сировинної спрямованості експорту така економіка для свого зростання та просування на світові ринки потребує зростаючих бюджетних і позабюджетних впливів. Цим пояснюється парадокс, який зараз спостерігається, коли при збільшенні ВВП і обсягів виробництва фінансовий стан держави не покращується.

Інновативність нашої економіки не перевищує за оцінками 10-12 %. Це, власне, рівень того впливу на економічне зростання, який забезпечується за рахунок нових результатів науки та їх технологічного застосування. І слід визнати, що досягти хоча б початкової межі інноваційної моделі економіки, яка у світі визначається на рівні 40 % інновативності, без проведення структурних змін у вітчизняній економіці принципово неможливо.

Орієнтири необхідних структурних змін і механізми їх забезпечення вже давно були запропоновані науковцями. Наприклад, на виконання відповідних розпоряджень Президента в свій час було розроблено нову Концепцію інноваційного розвитку економіки та Державний індикативний план науково-технологічного та інноваційного розвитку. Вони навіть були попередньо узгоджені в інстанціях, але так і залишилися поза увагою Кабінету Міністрів України.

Ігнорування даних конкретних розпоряджень Президента свідчить не лише про низький рівень в країні виконавської дисципліни, а відображає, насамперед, застарілу ідейну основу проведення економічної реформи. Ми дуже довго затримуємося на вирішенні проблеми перерозподілу національного багатства і фактично зовсім не приділяємо уваги можливостям його зростання.

В сьогоденних умовах ці можливості пов'язані виключно з науковими знаннями та їх масштабним технологічним застосуванням. Причому наука, технології, інформаційні ресурси виконують зараз значно важливішу роль, ніж просто роль найефективнішого джерела економічного зростання. Вони сприяють вирішенню величезної кількості соціальних та інших проблем суспільства. Так, як свідчить світовий досвід, створення одного робочого місця в науково-технологічній сфері відкриває можливості для запровадження семи робочих місць в галузі виробництва. Для нас використання цих можливостей науки має виняткове значення, оскільки тоді ми змогли б повернути у вітчизняну економіку мільйони заробітчан, які зараз вимушені працювати на інші країни.

Іншою перепорою, як прийнято вважати, є дефіцит коштів для інвестування науки, інновацій та економіки в цілому. Насправді реальна ситуація віддзеркалює хибність державної фінансової політики та неефективність механізмів використання національних фінансових ресурсів. Саме це є серйозною перепорою, а не нестача грошей.

Проголосивши перехід на інноваційну модель економічного розвитку, ми маємо, очевидно, забезпечити пріоритетну фінансову підтримку головного джерела економічного зростання - науки та інновацій. Але як насправді розуміють народні депутати значення пріоритетної державної підтримки науки та інновацій свідчить, зокрема, такий факт. У 2004 р. на такі затверджені Верховною Радою пріоритети, як державні науково-технічні програми та Державний фонд фундаментальних досліджень загалом було заплановано втричі менше коштів, ніж передбачено бюджетною статтею, наприклад, на медичне та санаторне обслуговування народних депутатів та вищих керівників органів державної влади. І таких прикладів можна знайти в Держбюджеті чимало.

Дефіцит коштів перетворює науку на суто витратну галузь, позбавляє її можливостей активно впливати на економіку. Не сприяє цьому і практика розпорощення витрат на науку та інновації серед численних розпорядників кредитів. Наприклад, в Держбюджеті 2004 р. таких розпорядників тридцять шість, а окремих рядків - більше ста тридцяти.

Зрозуміло, що коли мова йде про інноваційний розвиток економіки, то Держбюджет, як і відповідні нормативно-правові заходи держави, мають відігравати, в першу чергу, роль стимуляторів позабюджетних інвестицій. В свою чергу, для залучення коштів інвесторів інноваційна діяльність

повинна бути прибутковою. Відомо, що в цьому відношенні наша інноваційна система недостатньо розвинена і має багато вад. Але це зовсім не означає, що держава не повинна втручатися в справу пріоритетної підтримки вітчизняної науки. На жаль, ця проблема залишається поза увагою органів державного управління.

Ще однією перепоною є проблема висококваліфікованих кадрів для інноваційної економіки. Сьогодні вона постає як одна з найсерйозніших перешкод розвитку такої економіки, для подолання якої потрібні великі зусилля і чималий час. На жаль, за останні 10-15 років у цьому плані сталися значні негативні зміни, і реальна ситуація не відповідає нашим традиційним уявленням про вітчизняний інтелектуальний потенціал.

Зростаюча кількість вищих навчальних закладів, поява в Україні аж 54 національних університетів ніяк не супроводжується покращанням якості спеціалістів, особливо з точки зору їх підготовки до інноваційної діяльності. Причина полягає в тому, що в більшості вищих навчальних закладів практично зовсім не проводяться наукові дослідження і студенти не мають можливості оволодівати досвідом дослідника.

З цієї причини вимушена лише на книжкових знаннях виконувати свої дисертаційні роботи більшість вузівських аспірантів та докторантів. За відсутності наукової бази система навчання в аспірантурі, до речі, - кількість аспірантів безпідставно зросла вдвічі, - перетворюється на формальне штампування нових кандидатів наук, більшість з яких не залишається працювати в науці.

Зазначені факти свідчать, що в суспільстві в цілому і в системі державного управління зокрема не сформувалося чітке розуміння природи механізму інноваційного розвитку. І це, безумовно, є не менш серйозною перепоною, ніж перешкоди економічного плану. Ця проблема ускладнюється тим, що майже всі закони, а також укази Президента України з питань інноваційного розвитку частково, а деякі навіть повністю не виконуються.

Не повною мірою відповідає вимогам інноваційного розвитку і структура органів державного управління. В її складі фактично відсутні органи стратегічної спрямованості. Хоча на початку незалежності України і було створено такий орган - Комітет з питань науково-технічного прогресу, - але за десять років його шість разів перебудовували. Кінцевим результатом такої псевдореформації стала значна деградація державної відповідальності за функціонування науки та інноваційний розвиток.

Крім зазначених перепон, є чимало інших, особливо таких, які мають ринкове підґрунтя. Зокрема, залишається на низькому рівні комерційний потенціал науково-технологічної сфери, не сформувалася система посередництва між наукою та виробництвом, слабо розвинена система фондів підтримки науки та інновацій, особливо на комерційній основі, не відповідає потребам інноваційного розвитку рівень менеджменту та маркетингу на підприємствах. Є також серйозні проблеми у сфері формування інноваційної культури суспільства.

Для успішного просування по шляху розбудови інноваційно-орієнтованої економіки потрібні й політична воля, і знання, і рішучі напружені дії. Першочерговими з них вважаю такі:

- приведення структури органів державного управління у відповідність до інноваційної моделі економіки. Першим кроком у цьому напрямку могло би бути створення Державного комітету з питань науки та інноваційної політики;

- прийняття державної концепції розбудови економіки за інноваційною моделлю та розроблення для її реалізації Державного індикативного плану науково-технологічного та інноваційного розвитку України на відповідний період як засобу стратегічного управління;

- розроблення на основі цих державних документів всіх програмних документів органів влади - уряду, міністерств та відомств, регіональних адміністрацій тощо;

- проведення всебічної інвентаризації наявного в країні наукового та інноваційного потенціалу, здійснення заходів, спрямованих на об'єктивізацію інформації про ці сфери, створення системи державної експертизи імпорту та експорту наукових результатів та інновацій;

- внесення коректив в економічну політику: в першу чергу має бути докорінно переорієнтована існуюча система державної фінансової підтримки економіки. Зокрема, треба переходити від пільг до стимулів. Пільги мають залишатися лише у сфері соціального захисту. На стимулювання інноваційного розвитку має бути спрямована і система державних запозичень.

Конкретизація вищенаведених пропозицій значною мірою міститься у відповідних положеннях Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, яка була затверджена Верховною Радою ще в липні 1999 р. До неї додаю ще одну нову пропозицію:

Вважаю доцільним сформувати масштабну базу інвестування, інноваційного розвитку економіки, поклавши в її основу нову систему особистих цільових банківських рахунків громадян та підприємств і організацій, кошти з яких будуть використовуватися через фондові ринки виключно для фінансування інноваційних процесів. Завдяки цьому ми зможемо активніше залучити до розбудови інноваційної економіки не тільки наші банки та підприємства, але й більшість наших громадян. Коли це станеться, коли народ підтримає ідею розбудови інноваційної економіки і своєю копійкою, і своєю творчою участю, тоді й відбудеться наше успішне просування проголошеним шляхом інноваційного розвитку.

Література

1. Закон України "Про інноваційну діяльність". Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002 №36. 2. Василенко В.О., Шматко В.Г. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. За редакцією В.О. Василенко. – Київ: ЦУЛ, Фенікс, 2003. – 440с. 3. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, методи. Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – С. 278.

Анотація

Стаття присвячена проблемам подолання перепон інноваційного розвитку економіки. Запропоновано шляхи розбудови інноваційно-організаційної економіки враховуючи її особливості розвитку

Annotation

The article is devoted to the problems of overcoming of barriers of innovative development of economy. The ways of alteration of innovative-organizational economy are offered taking into account her and features of development.

УДК 331.101.06

Ярослав Костецький, Наталія Левицька

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Сучасна ринкова економіка спрямована на підвищення продуктивності праці на основі вдосконалення економічних відносин, використання різноманітних форм господарювання, створення умов, які повертають людину як реального господаря до землі та засобів виробництва. Зростання продуктивності праці залежить від прискорення ринкових відносин, пошуку й активного використання нових методів керівництва економікою та нових форм господарювання.

Нинішній рівень виробництва і темпи зростання продуктивності праці в сільськогосподарському виробництві не відповідають ні наявним матеріально-технічним можливостям, ні сучасним вимогам. Продуктивність праці в сільському господарстві країни набагато відстає від країн ринкової економіки. Тому питання підвищення продуктивності праці в аграрному секторі економіки потребують розробки методологічних підходів до визначення показників продуктивності праці в умовах функціонування різних форм власності, мобілізації технологічних, організаційних та соціально-економічних чинників в основних галузях сільського господарства.

Становлення ринкових відносин в аграрному секторі країни вимагають прискореного переходу від витратної до ресурсозберігаючої економіки, а це значить і нових, адекватних методів визначення показників продуктивності праці.

Показники продуктивності праці, які використовувались при плановій економіці були зорієнтовані на витрати виробництва і не відображали реального стану виробництва. Введення пропонує нових показників продуктивності праці змусить товаровиробників детально аналізувати всі складові витрати на виробництво і визначати ступінь їх впливу на ефективність виробництва.

На жаль, в економічній літературі ці питання висвітлені недостатньо, статистичні органи, господарники ще користуються показниками продуктивності праці радянської моделі.

Проблемам підвищення продуктивності праці та методикою її визначення присвячені праці науковців: Бугуцького О.А., Бондара І.К., Горкавого В.К., Гревцова В.Д., Ігнатенка М.С., Лукінова І.І., Саблука П.Т., Яремчука І.Г. та ін.

Метою дослідження є обґрунтування показників продуктивності праці в умовах ринкової економіки, доцільність їх застосування в сільськогосподарських підприємствах в практиці державної звітності та плануванні.

Продуктивність праці – головний чинник зростання обсягів виробництва продукції та найважливіший показник ефективності використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Аналіз її стану і динаміки, а також методика обчислення має особливо актуальне значення в ринкових умовах господарювання.

Сучасне аграрне виробництво складне за своїми масштабами і організаційними умовами з різними формами власності вимагає інших підходів до методики визначення продуктивності праці відповідно до міжнародних стандартів. Вони повинні враховувати зміну системи господарювання, інтеграцію економічних зв'язків між сільським господарством і іншими галузями народного господарства, принципи конкуренції товаровиробників.

Система показників, що застосовується для виміру і планування продуктивності праці повинна відповідати вимогам, що витікають із суті продуктивності праці як економічної категорії, особливої галузі виробництва. В цей же час вона повинна бути простою і доступною для використання, відображати економію праці на всіх його етапах у взаємозв'язку з результатами виробництва, іншими словами, система показників продуктивності праці повинна бути теоретично обґрунтованою, практично доступною та прийнятною для всіх сільськогосподарських підприємств [2].

В даний час для характеристики продуктивності праці в сільському господарстві користуються системою показників, розробленою радянською моделлю господарювання, яка включає загальні комплексні і часткові показники. Вони виражаються в натуральних і вартісних величинах. Система показників як в окремих підприємствах, так і у великих, незалежно від форми власності в практичних розрахунках при аналізі відрізняються. Окремі автори пропонували використовувати для